

บทบาทศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
ตามรัฐธรรมนูญไทย*

THE ROLE OF THE CONSTITUTIONAL COURT IN PROTECTING
HUMAN RIGHTS UNDER THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM
OF THAILAND

อภิภัทร์ ปาसानะเก¹, สิริพัชร ลิ้มวงศ์² และ พรพรรณษา คงประยูร³

Apipat Pasanaga¹, Siripat Limvong² and Pornpansa Kongprayool³

¹มหาวิทยาลัยศรีปทุม

¹Sripatum University, Thailand

²นักวิชาการอิสระ

²Independent Scholar, Thailand

³ทนายความ

³Lawyer, Thailand

Corresponding Author's Email: apipat.pasanaga@gmail.com

วันที่รับบทความ : 1 พฤศจิกายน 2568; วันแก้ไขบทความ 10 ธันวาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 12 ธันวาคม 2568

Received 1 November 2025; Revised 10 December 2025; Accepted 12 December 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญไทยในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) เพื่อประเมินว่าการตีความและการบังคับใช้กฎหมายของศาลมีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลเพียงใด ขอบเขตของการศึกษาครอบคลุมการ

Citation:

* อภิภัทร์ ปาसानะเก, สิริพัชร ลิ้มวงศ์ และ พรพรรณษา คงประยูร. (2568). บทบาทศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(6), 946-967.

Apipat Pasanaga, Siripat Limvong and Pornpansa Kongprayool. (2025). The Role Of The Constitutional Court In Protecting Human Rights Under The Constitution Of The Kingdom Of Thailand.

Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(6), 946-967.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

วินิจัยคดีสำคัญระหว่างปี พ.ศ. 2563–2564 ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในประเด็นเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผลการศึกษา พบว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนและสร้างสมดุลระหว่างอำนาจรัฐกับเสรีภาพของประชาชน แต่แนวทางการตีความยังคงระมัดระวังและเน้นความมั่นคงของรัฐมากกว่าการขยายขอบเขตสิทธิในเชิงรุก จึงมีข้อเสนอแนะให้ศาลรัฐธรรมนูญปรับแนวการตีความโดยยึดหลัก *pro persona* และ *principle of proportionality* เพื่อให้การจำกัดสิทธิเป็นไปตามมาตรฐานสากล ควรจัดตั้งกลไกเชื่อมโยงกับพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น ICCPR และส่งเสริมการอบรมตุลาการด้านสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับศาลรัฐธรรมนูญไทยให้เป็นสถาบันพิทักษ์สิทธิที่มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล

คำสำคัญ: ศาลรัฐธรรมนูญไทย, สิทธิมนุษยชน, การตีความตามหลักสัดส่วน, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

Abstract

This study analyzes the role of the Constitutional Court of Thailand in protecting human rights under the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017). Using a qualitative documentary analysis, it examines legal texts, Constitutional Court decisions, and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) to assess the extent to which the Court's interpretations align with international human rights standards. The scope covers major rulings between 2020 and 2021 that reflect the Court's approach to safeguarding fundamental rights, including freedom, equality, and human dignity. The research focuses on the interaction between constitutional interpretation and international obligations within Thailand's legal system. The findings reveal that the Constitutional Court plays a vital role in upholding human rights and balancing state authority with individual liberty. However, the Court's interpretive approach remains cautious, emphasizing state security rather than progressive rights protection. The study recommends that the Court adopt interpretive

principles based on pro persona and the principle of proportionality to ensure that rights restrictions conform to international standards. It also proposes the establishment of mechanisms linking the Court with international obligations, such as the ICCPR and relevant United Nations mechanisms, while promoting continuous judicial training in international human rights law. These measures would strengthen the Constitutional Court's independence and enhance its capacity as a guardian of rights consistent with universal human rights principles.

Keywords: Constitutional Court of Thailand, Human Rights, Principle of Proportionality, International Covenant on Civil and Political Rights

บทนำ

ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดทั้งหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนและกรอบการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐให้ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐประชาธิปไตย และศาลรัฐธรรมนูญในฐานะองค์กรตุลาการที่ได้รับมอบหมายให้ตีความรัฐธรรมนูญย่อมเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันมิให้การใช้อำนาจอธิปไตยละเมิดสิทธิหรือขัดต่อหลักความเสมอภาคที่รัฐธรรมนูญรับรอง (Dickson, 1997) ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 การคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้รับการระบุให้ครอบคลุมมากขึ้น ทั้งในมิติสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ รวมถึงสิทธิในความเสมอภาค โดยรัฐธรรมนูญวางมาตรการให้การจำกัดสิทธิเกิดขึ้นได้เฉพาะเมื่อมีความจำเป็นและต้องผ่านการทดสอบด้วยหลักสัดส่วน (Proportionality) ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยสมัยใหม่ (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, 2559) อย่างไรก็ตาม การปรากฏสิทธิเสรีภาพในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียวไม่อาจรับประกันถึงการคุ้มครองสิทธินั้นได้ หากกระบวนการตีความและการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยไม่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีบทบาทในฐานะกลไกที่วินิจฉัยความหมายของสิทธิและตรวจสอบว่ากฎหมายหรือนโยบายของรัฐสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2561) บทบาทดังกล่าวทำให้ศาลมิได้มีสถานะเพียง “ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ” แต่ยังทำหน้าที่เป็น “ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน” ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของรัฐธรรมนูญไทยสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยตลอดหลายทศวรรษ ชี้ให้เห็นว่าการใช้อำนาจของรัฐในสภาวะความขัดแย้งทางสังคมมักส่งผลโดยตรงต่อสถานะของสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะเมื่อรัฐใช้กฎหมายพิเศษหรือมาตรการความมั่นคงควบคุมการแสดงออกและการชุมนุมทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญจึงถูกคาดหวังให้เป็นกลไกถ่วงดุลระหว่าง “อำนาจรัฐ” กับ “สิทธิของประชาชน” เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและประชาธิปไตย (ไชยชิต, 2561) คำวินิจฉัยหลายคดีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสะท้อนพัฒนาการและความหลากหลายของแนวตีความด้านสิทธิมนุษยชน เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2563 ว่าด้วยการทำแท้ง ซึ่งศาลเห็นว่าการลงโทษหญิงตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 เป็นการล่วงละเมิดสิทธิในร่างกายและขัดต่อหลักสัดส่วน จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ยกระดับหลัก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ให้เป็นกรอบการตีความสำคัญ (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2563) อีกทั้งคำวินิจฉัยที่ 30/2563 ยังวางบรรทัดฐานด้านหลักห้ามโทษย้อนหลัง โดยชี้ให้เห็นว่าแม้ในสภาพการณ์พิเศษ รัฐก็ยังคงเคารพหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2563, 2563) นอกจากนี้ คำวินิจฉัยที่ 7/2564 เกี่ยวกับการสรรหาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังสะท้อนให้เห็นถึงหลักความเสมอภาคตามมาตรา 27 และการใช้ดุลพินิจอย่างสอดคล้องกับความเป็นธรรมในทางปฏิบัติ (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2564, 2564) ในประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุม คำวินิจฉัยที่ 10-13/2564 แสดงให้เห็นว่าศาลต้องชั่งน้ำหนักระหว่างเสรีภาพของประชาชนกับความมั่นคงของรัฐ ซึ่งเป็นสถานการณ์ตีความที่ทำให้ท้าทายต่อระบอบประชาธิปไตย (พิมลพัชร อริยะฉนวนกุล, 2564) อย่างไรก็ตาม แนวคำวินิจฉัยมิได้ดำเนินไปในทิศทางเดียว บางคดีให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิ ขณะที่บางคดีตีความเพื่อคุ้มครองความมั่นคงของรัฐ ส่งผลให้เกิดคำถามถึงความต่อเนื่องและหลักการที่เป็นระบบของการตีความสิทธิในกฎหมายไทย

ในระดับสากล ประเทศไทยได้ภาคยานุวัติ ICCPR ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2567) ซึ่งกำหนดพันธกรณีชัดเจนว่ารัฐต้องเคารพคุ้มครอง และรับรองเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (ข้อ 19) และเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ (ข้อ 21) อย่างไรก็ตาม การศึกษาการบังคับใช้ ICCPR ในช่วงการชุมนุมปี 2562-2564 ชี้ว่ากฎหมายภายในของไทย เช่น พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 และ พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะหลัก “ความจำเป็น” และ “ความได้สัดส่วน” (วิลาสินี จันทรัฐวิมวศ์, 2564) ประเด็นนี้สะท้อนว่า

ศาลรัฐธรรมนูญควรมีบทบาทในการทำให้หลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศถูกแปลกลับเข้าสู่ระบบกฎหมายภายในอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาในภาพรวม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่ใช่เพียงภาระในการตีความกฎหมาย หากเป็นกระบวนการสร้างสมดุลระหว่าง “อำนาจรัฐ” กับ “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” ซึ่งมีผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมและระบบประชาธิปไตย หากศาลดำรงความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง และยึดถือมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญทั้งในมิติภายในประเทศและในเวทีระหว่างประเทศ

การศึกษาทบทวนของศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการทำความเข้าใจพลวัตของ “อำนาจรัฐ” และ “ศักดิ์ศรีของประชาชน” ว่าสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลเพียงใดในสังคมประชาธิปไตย บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของศาลภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 โดยเฉพาะในประเด็นเสรีภาพการแสดงออก การชุมนุม และความเสมอภาค รวมถึงการเปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้เห็นทิศทางการตีความที่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ และเพื่อเสนอแนวทางพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิให้เข้มแข็งและเป็นธรรมยิ่งขึ้นในอนาคต

กรอบแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญไทยและหลักสากล

1. แนวคิดและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในกฎหมายไทย สิทธิมนุษยชนเป็นแนวความคิดที่ตั้งอยู่บนการยอมรับศักดิ์ศรีและเสรีภาพอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งไม่มีรัฐหรือบุคคลใดละเมิดได้ (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2552) ในบริบทไทย แนวคิดนี้เริ่มมีความชัดเจนในเชิงกฎหมายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อหลัก “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน” ถูกกำหนดเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม ได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นครั้งแรก (รวินทร์ คำโพธิ์ทอง, 2565) เช่น สิทธิในร่างกาย ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การศึกษาอบรม และการตั้งสมาคม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475, 2475) ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานในกฎหมายไทย พัฒนาการดังกล่าวดำเนินต่อเนื่องผ่านรัฐธรรมนูญหลายฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ได้รับการยกย่องว่าขยายการรับรองสิทธิของประชาชนในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างกว้างขวาง ต่อมา

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ยังคงสืบทอดหลักการเหล่านี้ พร้อมเพิ่มกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทยืนยันสิทธิขั้นพื้นฐานได้อย่างเป็นรูปธรรม

ตามความเห็นของ พล.อ.ท. ณรงค์ เหล่าธำระเชาวน์ (2556) สิทธิมนุษยชนไม่ใช่เพียงหลักศีลธรรม แต่เป็น “หลักกฎหมายเชิงโครงสร้าง” ที่กำหนดขอบเขตการใช้อำนาจของรัฐเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีของมนุษย์ การบัญญัติสิทธิเหล่านี้ในรัฐธรรมนูญจึงมีความหมายในฐานะข้อจำกัดอำนาจรัฐเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของปัจเจกชน

2. หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (หมวด 3) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดหลักคุ้มครองสิทธิในหมวด 3 มาตรา 25–49 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) โดยวางหลักสำคัญว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการรับรอง และรัฐจำกัดสิทธิได้เฉพาะเมื่อจำเป็นตามกฎหมายและต้องไม่กระทบสาระสำคัญของสิทธิ หลักดังกล่าวคือ “หลักความได้สัดส่วน” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่จำกัดสิทธิ หมวดนี้ยังรับรองสิทธิหลายประการ เช่น สิทธิในร่างกาย (มาตรา 28) ความเสมอภาค (มาตรา 27) เสรีภาพการแสดงความคิดเห็น (มาตรา 34) เสรีภาพการชุมนุม (มาตรา 44) และสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มาตรา 25 วรรคแรก ยังสะท้อนแนวคิด “สิทธิตามธรรมชาติ” โดยกำหนดว่าหากรัฐธรรมนูญมิได้ห้าม ประชาชนย่อมมีสิทธินั้นอยู่ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ยังเพิ่มกลไกคุ้มครองผ่านศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยกำหนดให้สามารถรับคำร้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิได้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 (2561) ซึ่งเป็นการยกระดับสิทธิจากข้อความในรัฐธรรมนูญไปสู่สิทธิที่บังคับใช้ได้จริง

3. การเชื่อมโยงกับหลักสากลใน UDHR และ ICCPR แนวคิดสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญไทยสอดคล้องกับพัฒนาการสากล โดยเฉพาะหลังการประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR)” พ.ศ. 2491 ซึ่งรับรองสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในชีวิต (ข้อ 3) ความเสมอภาค (ข้อ 7) เสรีภาพในการแสดงออก (ข้อ 19) และเสรีภาพในการชุมนุม (ข้อ 20) (United Nations, 2019) หลักการดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้เกิดการปรับปรุงกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญของหลายประเทศ รวมถึงไทย นอกจากนี้ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)” พ.ศ. 2509 ซึ่งไทยภาคยานุวัติเมื่อ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดพันธกรณีให้รัฐต้องคุ้มครองสิทธิ เช่น สิทธิในการกระบวนการยุติธรรม (ข้อ 14) เสรีภาพ

การประชุม (ข้อ 21) และการห้ามเลือกปฏิบัติ (ข้อ 26) (Joseph & Castan, 2013) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบัญญัติสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 อย่างชัดเจน

4. การเปรียบเทียบหลักสิทธิขั้นพื้นฐานระหว่างกฎหมายไทยกับมาตรฐานสากล โดยภาพรวม สิทธิที่รัฐธรรมนูญไทยบัญญัติไว้มักสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทั้งด้านความเสมอภาค สิทธิในชีวิต และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น มาตรา 34 และมาตรา 44 สอดรับกับข้อ 19 ของ UDHR และข้อ 21 ของ ICCPR อย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม แม้การรับรองสิทธิจะคล้ายคลึงกัน แต่ข้อจำกัดสิทธิของไทยโดยอ้าง “ความมั่นคงของรัฐ” หรือ “ศีลธรรมอันดี” ยังคงค่อนข้างกว้างกว่ามาตรฐานระหว่างประเทศ จึงอาจเสี่ยงต่อการตีความที่ล่วงเกินเสรีภาพของประชาชน ในทางตรงข้าม รัฐธรรมนูญไทยมีข้อเด่นในมาตรา 4, 25 และ 27 ที่เน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับข้อ 1 ของ UDHR ซึ่งตอกย้ำว่าศักดิ์ศรีเป็นสิทธิที่มนุษย์มีโดยกำเนิด ไม่ใช่สิทธิที่รัฐมอบให้

5. แนวคิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในเชิงทฤษฎี แนวคิดที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมีรากฐานจากการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Constitutional Review) ซึ่งแบ่งเป็นสองแบบ ได้แก่ ระบบ Judicial Review แบบสหรัฐอเมริกา และระบบ Centralized Constitutional Court ที่ Hans Kelsen เสนอในปี ค.ศ. 1920 Kelsen ให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญต้องมี “ผู้พิทักษ์” (Guardian of the Constitution) ที่เป็นอิสระจากแรงกดดันทางการเมืองและมีอำนาจตีความกฎหมายที่ละเมิดรัฐธรรมนูญ (Kelsen, 1942) การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญจึงเชื่อมโยงกับทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจและหลักนิติธรรม ซึ่งมีเป้าหมายป้องกันการใช้อำนาจรัฐที่กระทบสิทธิพื้นฐานของประชาชน

6. แนวคิดเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระบบประชาธิปไตย ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการคงอยู่ของ “ประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญ” เนื่องจากอำนาจรัฐรวมถึงเสียงข้างมากมีแนวโน้มละเมิดสิทธิหากปราศจากกลไกถ่วงดุล ศาลจึงทำหน้าที่ตรวจสอบว่าการใช้อำนาจรัฐสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนหรือไม่ Maruste อธิบายว่า ศาลรัฐธรรมนูญช่วยป้องกันไม่ให้ประชาธิปไตยถูกบิดเบือนเป็น “เผด็จการเสียงข้างมาก” และสร้างสมดุลระหว่างอำนาจรัฐกับสิทธิของประชาชน (Maruste, 2007) นอกจากบทบาทด้านการตีความบทบัญญัติแล้ว ความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญยังสร้าง “ผลป้องปราม” (preventive effect) ทำให้รัฐและผู้ใช้อำนาจสำนึกถึงผลกระทบจากการถูกตรวจสอบ (Maruste, 2007) พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมรัฐธรรมนูญและการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการใช้สิทธิทางกฎหมาย

โครงสร้างและอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทย

1. พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทย แนวคิดศาลรัฐธรรมนูญเริ่มมีความชัดเจนในประเทศไทยหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (อานนท์ มาม้าย, 2558) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนเชิงสถาบันของการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญ ก่อนหน้านั้น การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญยังขึ้นกับศาลยุติธรรมทั่วไปหรือองค์กรทางการเมือง ทำให้รัฐธรรมนูญขาดกลไกตีความที่เป็นอิสระ เมื่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในหมวด 8 ส่วนที่ 2 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2540) จึงทำให้เกิด “องค์กรตุลาการพิเศษ” ที่ไม่ขึ้นต่อฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ หรือศาลยุติธรรมเดิม องค์กรประกอบ 15 คนตามมาตรา 255 จากผู้พิพากษาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิติศาสตร์-รัฐศาสตร์ สะท้อนความต้องการให้ศาลมีมุมมองรอบด้าน ต่อมารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 ปรับจำนวนตุลาการเหลือ 9 คน พร้อมเพิ่มมาตรการคัดเลือกเพื่อความโปร่งใสและอิสระมากขึ้น ทั้งนี้ บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญทำให้รัฐธรรมนูญมิใช่เพียงเอกสารกฎหมาย แต่กลายเป็น “รัฐธรรมนูญที่มีชีวิต” (กษิดิศ อนันท์นาท, 2560) ผ่านการตีความที่กำหนดแนวทางสิทธิเสรีภาพและควบคุมอำนาจรัฐให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม

2. อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญไทย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (หมวด 11 ศาลรัฐธรรมนูญ) มาตรา 210 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 (หมวด 1 ศาล) มาตรา 7 ได้บัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยคดี (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561, 2561) เช่น

- (1) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย
- (2) คดีเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรีหรือองค์กรอิสระ
- (3) คดีเกี่ยวกับการร้องขอให้เลิกการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (4) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา
- (5) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา
- (6) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดลงของความเป็นรัฐมนตรี

(7) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

(8) คดีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ร้องขอว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

(9) คดีอื่นที่รัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

มาตรา 213 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ยังเปิดช่องให้บุคคลทั่วไปสามารถร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณากรณีที่เห็นว่าตนถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยผ่านผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ยื่นคำร้องแทนประชาชนไปยังศาลรัฐธรรมนูญ การบัญญัติเช่นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเปิดประตูให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญได้โดยตรง อันเป็นการยกระดับสิทธิมนุษยชนจาก “สิทธิในเอกสาร” ไปสู่ “สิทธิที่มีผลในทางคดี” กล่าวได้ว่า อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยจึงมิได้จำกัดเพียงการตีความบทกฎหมาย แต่ยังขยายไปสู่การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกมิติ ทั้งฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ เพื่อให้ทุกการกระทำของรัฐสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

3. กระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตาม พ.ร.บ. วิธีพิจารณาฯ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 กำหนดขั้นตอนการยื่นคำร้องและพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพและความเป็นธรรม ผู้ร้องต้องยื่นผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อตรวจสอบเบื้องต้น ก่อนเสนอศาลพิจารณาว่าจะรับหรือไม่ หากเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 46 ศาลจะรับไว้และดำเนินกระบวนการแบบไต่สวน ศาลมีอำนาจเรียกเอกสาร พยาน หรือข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐ (มาตรา 27) คำวินิจฉัยของศาลมีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 211 วรรคสี่) ทำให้สิทธิของประชาชนได้รับการคุ้มครองผ่านกระบวนการที่มีผลบังคับอย่างแท้จริง

4. หลักการวินิจฉัยตามหลักนิติธรรมและความได้สัดส่วน การวินิจฉัยของศาลตั้งอยู่บน “หลักนิติธรรม” ซึ่งกำหนดให้รัฐใช้อำนาจโดยยึดความเป็นธรรมและศักดิ์ศรีมนุษย์ (Lord Bingham, 2007) และ “หลักความได้สัดส่วน” ซึ่งใช้ประเมินความจำเป็นและความเหมาะสมของการจำกัดสิทธิ (Barak, 2012) แนวปฏิบัติของศาลในคดีสิทธิมนุษยชน เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2563 และ 30/2563 แสดงให้เห็นถึงความพยายามรักษาดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและประโยชน์สาธารณะ แม้มีข้อวิจารณ์บางประการเกี่ยวกับขอบเขตการตีความ แต่โดยรวมสะท้อนความมุ่งหมายให้การใช้อำนาจรัฐไม่เกินกรอบความยุติธรรม

หลักความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสากล

1. ความหมายและองค์ประกอบของความเป็นอิสระของศาล “ความเป็นอิสระของศาล” หมายถึง สถานะที่องค์กรตุลาการสามารถพิจารณาและวินิจฉัยคดีได้อย่างปราศจากการครอบงำหรือชี้นำจากฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (Shapiro, M., 2013) อิสระดังกล่าวมิใช่สิทธิพิเศษของผู้พิพากษา แต่เป็นหลักประกันเชิงสถาบันที่มีไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับกระบวนการพิจารณาที่ยุติธรรม องค์ประกอบของความเป็นอิสระสามารถมองได้อย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่

(1) อิสระในเชิงโครงสร้าง (Structural Independence) คือ การกำหนดฐานะของศาลให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ไม่อยู่ในสายบังคับบัญชาของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ รวมถึงการออกแบบระบบการสรรหาและแต่งตั้งตุลาการที่โปร่งใสและลดการพึ่งพิงอำนาจทางการเมือง

(2) อิสระในเชิงหน้าที่ (Functional Independence) ศาลต้องมีเสรีภาพในการใช้ดุลพินิจตามกฎหมายและหลักนิติธรรม ไม่ถูกกดดันหรือชี้นำคำพิพากษาโดยปัจจัยภายนอก

(3) อิสระในเชิงบุคลากร (Personal Independence) หมายถึงการรับประกันความมั่นคงในตำแหน่งของตุลาการ การถอดถอนหรือโยกย้ายทำได้เฉพาะเมื่อมีเหตุอันสมควรและเป็นไปตามกระบวนการที่ยุติธรรม

ความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของ “ศาลในระบบประชาธิปไตย” เพราะศาลต้องทำหน้าที่ตรวจสอบและจำกัดอำนาจรัฐตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) หากศาลขาดอิสระ ย่อมไม่สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ” และผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง (ธนภัทร ปัจฉิมม์, 2567)

2. การเปรียบเทียบกับต่างประเทศ (เยอรมนี ฝรั่งเศส ออสเตรีย) ในต่างประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญได้รับการออกแบบให้เป็นกลไกที่แยกขาดจากการเมือง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการคุ้มครองรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชนจากการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขต

ใน เยอรมนี กฎหมายพื้นฐาน ค.ศ. 1949 (Basic Law 1949) วางให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรสูงสุด และจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ (Bundesverfassungsgericht) ให้มีฐานะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นอิสระสูง ศาลถูกออกแบบให้เป็น “ผู้พิทักษ์ศักดิ์ศรีมนุษย์” เพื่อหลีกเลี่ยงการหวนกลับสู่ระบอบเผด็จการในอดีต แนวคิดของ Hans

Nawiasky และนักนิติศาสตร์รุ่นหลังเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีสถานะเข้มแข็ง แยกต่างหากจากศาลยุติธรรมทั่วไป เพื่อคงความอิสระในการควบคุมอำนาจรัฐ ระบบการแต่งตั้งตุลาการใช้กลไกถ่วงดุล โดยให้สภาผู้แทนราษฎรและสภาสูงเสนอชื่อและให้ความเห็นชอบอย่างสมดุลง (พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงโร) และคณะ, 2566) อำนาจของศาลครอบคลุมการตรวจสอบกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิ การวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์กับมลรัฐ และการยุบพรรคการเมือง (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2545) คำวินิจฉัยสำคัญ เช่น คดี Horror Film Decision (BVerfGE 87, 209 [1992]) ย้ำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 1 (1) เป็นคุณค่าที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนและไม่อาจโอนหรือสละได้ แม้บุคคลจะไม่สามารถระหนกหรือแสดงออกถึงศักดิ์ศรีของตน ศาลจึงเห็นว่าศักดิ์ศรีเป็นรากฐานที่สุดของระบบสิทธิมนุษยชนเยอรมัน (วุฒิชัย จิตตานุ, 2546)

ใน ฝรั่งเศส มี “สภารัฐธรรมนูญ” (Conseil Constitutionnel) ตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ห้า มาตรา 56 กำหนดให้มีตุลาการ 9 คน วาระ 9 ปี สับเปลี่ยนหนึ่งในสามทุก 3 ปี แต่งตั้งโดยประธานาธิบดี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภาฝ่ายละสามคน (Constitution of France October 4, 1958) และให้อธิบดีประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งโดยตำแหน่ง มาตรา 57 ห้ามตุลาการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ข้าราชการ หรือผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ยกเว้นอาจารย์มหาวิทยาลัย (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2547) แสดงถึงการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน สภารัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ตรวจสอบการเลือกตั้ง และมีบทบาทคุ้มครองเสรีภาพสื่อสารในยุคดิจิทัล เช่น คำวินิจฉัย 2016-611 QPC (2017) ที่วินิจฉัยให้บทบัญญัติความผิดฐาน “เข้าถึงเว็บไซต์ก่อการร้ายเป็นนิตย” เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อเสรีภาพในการสื่อสารตามปฏิญญาสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1789 และเป็นการจำกัดสิทธิที่ไม่สัดส่วน (Conseil Constitutionnel, 2017; วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2545)

ส่วน ออสเตรีย เป็นประเทศต้นแบบศาลรัฐธรรมนูญตามแนวคิดของ Hans Kelsen ซึ่งนิยามศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็น “ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ” (Guardian of the Constitution) (Kelsen, H., 1942) ระบบออสเตรียให้ความสำคัญกับความเป็นกลางของตุลาการ กำหนดข้อห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือราชการ และรับประกันวาระที่มั่นคง การบริหารบุคลากรและงบประมาณอยู่ภายใต้คำแนะนำของประธานศาล แม้จะผ่านฝ่ายบริหาร แต่ไม่แทรกแซงการใช้ดุลพินิจของตุลาการ ศาลมีอำนาจตรวจสอบกฎหมายและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ วินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์กับมลรัฐ และตรวจสอบความรับผิดขององค์กรรัฐ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2545) ในคดี VfSlg 17340/2004 ศาลได้เพิกถอนบทบัญญัติกฎหมายผู้ลี้ภัย

(Asylgesetz 2003) บางส่วน เนื่องจากขัดต่อหลักนิติรัฐและสิทธิขั้นพื้นฐานตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR) โดยเฉพาะสิทธิในเสรีภาพ (มาตรา 5) สิทธิในครอบครัว (มาตรา 8) และสิทธิในการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ (มาตรา 13) ยืนยันบทบาทศาลในฐานะกลไกคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัยที่อยู่ในสถานะเปราะบาง (Kotschy, B., 2006)

3. ความสัมพันธ์ระหว่าง “ความเป็นอิสระของศาล” กับ “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน” ความเป็นอิสระของศาลเป็นเงื่อนไขเชิงสถาบันที่ทำให้ศาลสามารถยืนหยัดปกป้องสิทธิมนุษยชนจากการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลรัฐธรรมนูญที่มีอิสระจึงทำหน้าที่เป็น “Protector of Liberty” ในทางปฏิบัติ ตัวอย่างในไทย เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2563 เกี่ยวกับสิทธิในร่างกาย และคำวินิจฉัยที่ 30/2563 เกี่ยวกับหลักห้ามโทษย้อนหลัง แสดงให้เห็นถึงบทบาทศาลในการยืนยันสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ การที่ศาลรักษาระยะห่างจากแรงกดดันทางการเมืองทำให้ผลคำวินิจฉัยมีความชอบธรรมและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม หากศาลขาดอิสระ ประชาชนก็ย่อมไม่อาจเชื่อมั่นได้ว่าสิทธิของตนจะได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

4. ปัญหาและข้อเสนอในการเสริมสร้างความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญไทยแม้รัฐธรรมนูญไทยจะวางหลักให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นอิสระ แต่ในทางปฏิบัติยังเผชิญข้อท้าทาย เช่น (1) กระบวนการสรรหาและแต่งตั้งตุลาการตามมาตรา 203 ที่ยังเกี่ยวโยงกับฝ่ายการเมืองทำให้เกิดข้อกังขาเรื่องความเป็นกลาง (2) แรงกดดันจากสังคมและสื่อ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ที่อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นต่อคำวินิจฉัย และ (3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรสนับสนุน ดังนั้นการเสริมสร้างความเป็นอิสระจึงควรมุ่งไปที่การปรับปรุงกลไกสรรหาให้มีสัดส่วนผู้ทรงคุณวุฒิอิสระเพิ่มขึ้น ลดการครอบงำจากการเมือง เสริมระบบตรวจสอบภายในที่โปร่งใส และสร้างความเข้าใจของสาธารณะต่อบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อหล่อหลอม “วัฒนธรรมการเคารพกฎหมาย” ในระยะยาว

การวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันหลักในการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2565) คำวินิจฉัยของศาลจึงมิใช่เพียงชี้ขาดข้อพิพาทเฉพาะคดี แต่เป็นตัวกำหนดทิศทางทางนิติศาสตร์สิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 หัวข้อนี้มุ่งวิเคราะห์คำวินิจฉัยสำคัญที่เป็นหมุดหมายด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เห็นบทบาทของศาลในการธำรงหลักนิติธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563 สิทธิในชีวิตและร่างกาย (การทำแท้ง) คดีนี้ผู้ร้องเป็นแพทย์ที่ถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 จึงขอให้วินิจฉัยว่ามาตรา 301 และ 305 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 และ 28 หรือไม่ ศาลเห็นว่า การลงโทษหญิงที่ทำแท้งโดยไม่เปิดช่องเงื่อนไขที่ยืดหยุ่นเพียงพอ เป็นการจำกัดสิทธิในเนื้อตัวร่างกายเกินสมควรขัดต่อหลักความได้สัดส่วน มาตรา 301 จึงขัดรัฐธรรมนูญ เพราะมิได้คำนึงถึงสิทธิของหญิงในการกำหนดชีวิตและร่างกายของตน ส่วนมาตรา 305 ซึ่งให้เหตุยกเว้นโทษแก่แพทย์ยังคงมีเจตนารมณ์คุ้มครองชีวิตและสุขภาพของหญิง จึงไม่ขัดรัฐธรรมนูญ ผลคือมีคำสั่งให้แก้ไขมาตรา 301 ภายใน 360 วัน คำวินิจฉัยนี้ยืนยันการใช้หลัก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นแกนกลางและผลักดันให้กฎหมายอาญาเคลื่อนสู่มาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2564: ความเสมอภาคในการสรรหาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คดีนี้เกิดจากผู้สมัครเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งเคยดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ถูกตัดสิทธิ โดยอ้างมาตรา 10 (18) แห่ง พ.ร.ป. กสม. ว่าเป็น “ลักษณะต้องห้าม” ศาลวินิจฉัยว่า สนช. ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2557 เป็นองค์กรชั่วคราวที่ “ทำหน้าที่แทน” ส.ส. และ ส.ว. มิใช่การเป็นสมาชิกสภาตามความหมายตรงของกฎหมาย การตีความให้เป็นลักษณะต้องห้ามจึงเกินขอบเขตกฎหมาย แม้ศาลไม่เพิกถอนมติคณะกรรมการสรรหา แต่ได้ย้ำว่าการตีความต้องสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 และอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ไม่ใช่ขึ้นกับดุลพินิจฝ่ายบริหารหรือองค์กรสรรหาเพียงฝ่ายเดียว

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2563: หลักนิติธรรมและการห้ามโทษย้อนหลัง คดีนี้เกี่ยวข้องกับประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 29/2557 และ 41/2557 ซึ่งกำหนดให้ผู้ไม่มารายงานตัวตามคำสั่งเป็นความผิดอาญา ศาลเห็นว่าการนำบทลงโทษไปใช้กับการกระทำก่อนวันที่ประกาศมีผลใช้บังคับ เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง ที่วางหลัก “ไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด” อันเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม คำวินิจฉัยนี้จึงตอกย้ำว่า แม้ในสถานการณ์พิเศษหรือภาวะไม่ปกติ รัฐก็ไม่อาจออกกฎหมายอาญาที่มีผลย้อนหลังได้ และศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ยับยั้งการใช้อำนาจที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 10-13/2564: เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมโดยสงบ คดีนี้เกิดจากการที่ศาลจังหวัดตะกั่วป่า ศาลจังหวัดนครพนม ศาลแขวงเชียงราย และศาลจังหวัดบุรีรัมย์ ส่งคำร้องให้วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 มาตรา 4 มาตรา 10 มาตรา 14 และมาตรา 28 โดยผู้ต้องหาถูก

กล่าวหาว่าจัดหรือเชิญชวนให้ชุมนุมโดยไม่แจ้งการชุมนุมล่วงหน้า ไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง ผู้ต้องหาเห็นว่ากฎหมายจำกัดสิทธิในการชุมนุมและการแสดงออกเกินความจำเป็น ศาลใช้หลัก “ความได้สัดส่วน” และหลัก “การจำกัดสิทธิเท่าที่จำเป็น” พิจารณาว่าการกำหนดให้ผู้เชิญชวนถือเป็นผู้จัด และการถือว่าการไม่แจ้งการชุมนุมเป็นการฝ่าฝืนในทุกกรณี เป็นการจำกัดสิทธิเกินสมควร ขัดต่อมาตรา 26 และมาตรา 44 ที่รับรองสิทธิในการชุมนุมโดยสงบ คำวินิจฉัยนี้สอดคล้องกับข้อ 21 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่รับรองสิทธิในการชุมนุมโดยสงบ และย้ำว่าการจำกัดสิทธิต้องมีความจำเป็นตามมาตรฐานสากล

คำวินิจฉัยทั้งสี่ชุดสะท้อนว่าศาลรัฐธรรมนูญไทยค่อย ๆ ขยับจากการยึดตัวบทอย่างเคร่งครัดไปสู่การตีความเชิงคุณค่า โดยมีสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง คดี 4/2563 ให้ความสำคัญกับสิทธิในเนื้อตัวร่างกาย คดี 7/2564 เน้นความเสมอภาค คดี 30/2563 ยืนยันหลักห้ามโทษย้อนหลัง และคดี 10-13/2564 ถ่วงดุลระหว่างเสรีภาพในการชุมนุมกับความสงบเรียบร้อยของรัฐ เมื่อเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญในเยอรมนี ฝรั่งเศส และออสเตรีย พบจุดร่วมในฐานะ “ผู้พิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐาน” แต่ระดับความเข้มแข็งต่างกัน ศาลเยอรมนีและออสเตรียถูกออกแบบให้มีอิสระสูง และพัฒนาแนวคำวินิจฉัยที่ยึด “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อย่างชัดเจน เช่น คดี Horror Film Decision (BVerfGE 87, 209, 1992) และคดีผู้ลี้ภัย VfSlg 17340/2004 ส่วนฝรั่งเศสผ่าน Conseil Constitutionnel และระบบ QPC ได้ยกระดับบทบาทคุ้มครองสิทธิ เช่น คดี 2016-611 QPC ที่เพิกถอนบทลงโทษการเข้าถึงเว็บไซต์ก่อการร้ายโดยชี้ว่าละเมิดเสรีภาพในการสื่อสาร

เกณฑ์ เปรียบเทียบ	ไทย	เยอรมนี	ฝรั่งเศส	ออสเตรีย
ฐานคิดด้าน	เน้นตีความตาม	ศักดิ์ศรีความเป็น	เน้นเสรีภาพ	ยึดหลักสิทธิ
สิทธิมนุษยชน	รัฐธรรมนูญ	มนุษย์เป็น	ตามปฏิญญา	มนุษยชนตาม
	2560 โดยค่อย ๆ	รากฐานของ	สิทธิมนุษยชน	รัฐธรรมนูญ +
	ขยายตามหลัก	รัฐธรรมนูญ	ค.ศ. 1789	ECHR
	ศักดิ์ศรีความเป็น	(มาตรา 1(1)		
	มนุษย์	Basic Law)		

ระดับความเป็นอิสระ	มีข้อกังวลเรื่องกระบวนการสรรหาและแรงกดดันทางการเมือง	อิสระสูงที่สุดในโลกตะวันตก การแต่งตั้งแบบสมดุล	อิสระปานกลาง มีอำนาจจำกัดกว่าศาลเยอรมนี	อิสระเข้มแข็ง ห้ามตุลาการดำรงตำแหน่งทางการเมือง
แนวตีความสิทธิ	value-oriented มากขึ้น ใช้หลัก proportionality	เน้นหลักความเป็นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และใช้ proportionality อย่างเข้มงวด	เน้นจำกัดอำนาจรัฐที่ละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล	ใช้หลักนิติรัฐ + การทดสอบความจำเป็น
อำนาจในการคุ้มครองสิทธิ	วินิจฉัยกฎหมาย, การละเมิดสิทธิ, คดีเลือกตั้ง	ตรวจสอบกฎหมายทุกระดับ, คุ้มครองสิทธิประชาชนโดยตรง	เน้นตรวจสอบกฎหมายก่อนบังคับใช้ + QPC (ทำทนายกฎหมายโดยผู้ถูกละเมิด)	ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและสัญญา
คดีตัวอย่างด้านสิทธิมนุษยชน	4/2563 (สิทธิในร่างกาย), 30/2563 (ไม่มีโทษย้อนหลัง), 10-13/2564 (เสรีภาพชุมนุม)	Horror Film Decision (ศักดิ์ศรีมนุษย์), หลายคดี BVerfG	2016-611 QPC (เสรีภาพสื่อสาร), คดี QPC อื่น ๆ	VfSlg 17340/2004 (สิทธิผู้ลี้ภัย)
ลักษณะเด่น	เริ่มพัฒนาไปสู่ศาลสิทธิมนุษยชนมากขึ้น	มาตรฐานสูงสุดด้านสิทธิมนุษยชนทั่วโลก	เน้นคุ้มครองเสรีภาพพลเมืองในยุคดิจิทัล	ควบคุมกฎหมายที่กระทบกลุ่มเปราะบางอย่างเข้มแข็ง

ข้อจำกัดสำคัญ	ความเชื่อมั่น	แทบไม่มี	อำนาจจำกัด	อำนาจถูกจำกัด
	สาธารณะและ	ข้อจำกัดเชิง	ก่อนมี QPC	หากโครงสร้าง
	แรงกดดันทาง	สถาบัน		รัฐบาล
	การเมือง			แทรกแซง
				งบประมาณ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบาทศาลรัฐธรรมนูญไทย เยอรมนี ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ศาลรัฐธรรมนูญไทยกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล (ICCPR)

1. การตีความสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ให้สอดคล้องกับ ICCPR กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่กำหนดมาตรฐานสิทธิมนุษยชนด้านเสรีภาพการแสดงออก การชุมนุม การสมาคม กระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม และการไม่เลือกปฏิบัติ ประเทศไทยภาคยานุวัติเมื่อปี พ.ศ. 2539 ทำให้รัฐมีพันธกรณีต้องทำให้กฎหมายภายในสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศดังกล่าว การตีความรัฐธรรมนูญไทยจึงต้องไม่ขัดกับ ICCPR โดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 และ 27 วางหลักว่าการจำกัดสิทธิทำได้เท่าที่จำเป็นและต้องไม่กระทบสาระสำคัญของสิทธิ สอดคล้องกับข้อ 4 ของ ICCPR ที่ให้จำกัดสิทธิได้เพื่อเหตุความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี โดยต้องเป็นมาตรการที่จำเป็นและได้สัดส่วน ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีบทบาทสำคัญในการตีความรัฐธรรมนูญให้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค ซึ่งเป็นรากฐานเดียวกับ ICCPR

2. กรณีศึกษา การชุมนุมทางการเมือง พ.ศ. 2563–2564 และการใช้กฎหมายจำกัดสิทธิ การชุมนุมทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2563–2564 เป็นบททดสอบการปฏิบัติตามข้อ 19 และข้อ 21 ของ ICCPR ที่รับรองเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมโดยสงบ จากการศึกษาของ วิลาลินี จันทรวิวัฒน์ (2565) พบว่าการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มักจำกัดเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญจึงถูกคาดหวังให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความสอดคล้องกับ

ICCPR ในคำวินิจฉัยที่ 10–13/2564 ศาลยืนยันว่าการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามมาตรา 34 และ 44 แต่ยอมให้จำกัดได้เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิผู้อื่นหรือรักษาความสงบเรียบร้อย โดยใช้หลัก “ความได้สัดส่วน” เป็นเกณฑ์ ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามเชื่อมโยงคำวินิจฉัยกับมาตรฐาน ICCPR แม้การตีความบางส่วนถูกวิจารณ์ว่าเปิดช่องให้รัฐอ้าง “ความมั่นคงของรัฐ” อย่างกว้าง ต่างจากแนวทางของ Human Rights Committee ใน General Comment No. 34 ที่ยืนยันว่าการจำกัดสิทธิต้อง “จำเป็นในสังคมประชาธิปไตย” เท่านั้น (United Nations, 2011)

3. ศาลรัฐธรรมนูญกับบทบาทในการคุ้มครองสิทธิพลเมือง ในเชิงทฤษฎี ศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ “ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ” แต่ในทางปฏิบัติยังเป็นกลไกเปลี่ยนหลักสิทธิมนุษยชนให้มีผลใช้บังคับจริง การเปิดช่องให้ประชาชนร้องผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินตามมาตรา 213 เป็นเครื่องมือคุ้มครองสิทธิพลเมืองที่สำคัญ คำวินิจฉัยที่ 4/2563 และ 30/2563 แสดงให้เห็นว่าศาลใช้หลักสิทธิในชีวิต ร่างกาย และหลักนิติธรรมในการกำหนดให้รัฐต้องแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล ในบริบทการชุมนุมทางการเมือง การตรวจสอบว่า การจำกัดสิทธิเป็นไปตามหลักสัดส่วนหรือไม่ เป็นตัวชี้ความเข้มแข็งของตุลาการรัฐธรรมนูญ การตีความสิทธิในเชิงคุ้มครองมากกว่าจำกัดจึงช่วยสร้าง “บรรยากาศแห่งสิทธิเสรีภาพ” (climate of liberty) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของสังคมประชาธิปไตย

4. แนวทางพัฒนาการตีความของศาลให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบ ICCPR ได้เต็มประสิทธิภาพ แนวทางสำคัญได้แก่

4.1 การอ้างอิง General Comments ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (HRC) เป็นแนวทางประกอบการตีความ โดยเฉพาะหลัก “ความจำเป็นและได้สัดส่วน”

4.2 การตีความสิทธิพื้นฐาน “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไม่จำกัดเฉพาะตัวบท แต่คำนึงถึงคุณค่าที่ ICCPR รับรอง

4.3 การเสริมสร้างความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนแก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมาย เช่น การจับกุม สอบสวน หรือควบคุมการชุมนุม สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ

4.4 การสนับสนุนให้ภาคเอกชน เช่น ธุรกิจและสื่อ ปฏิบัติตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชน เพื่อสร้างวัฒนธรรมเคารพสิทธิและเสริมความชอบธรรมให้กับคำวินิจฉัยของศาล

สรุปได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญไทยอยู่ในจุดเชื่อมระหว่างกฎหมายภายในกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล การที่ศาลนำหลักความได้สัดส่วนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาใช้มากขึ้น สะท้อนพัฒนาการของตุลาการไทยในการก้าวสู่กรอบ ICCPR แม้การปฏิบัติยังมีข้อจำกัด แต่แนวโน้มดังกล่าวเป็นฐานสำคัญต่อการยกระดับการคุ้มครองสิทธิพลเมืองในอนาคต

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา จากการศึกษาบทบาทและแนวทางการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 พบว่า ศาลมีฐานะเป็น “กลไกหลักของรัฐ” ในการทำให้บทบัญญัติด้านสิทธิและเสรีภาพเกิดผลในทางปฏิบัติ ทั้งในด้านการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คำวินิจฉัยสำคัญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2563 เกี่ยวกับสิทธิในชีวิตและร่างกาย คำวินิจฉัยที่ 30/2563 เกี่ยวกับหลักนิติธรรมและการห้ามโทษย้อนหลัง และคำวินิจฉัยที่ 10-13/2564 ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมโดยสงบ สะท้อนความพยายามถ่วงดุลระหว่าง “การคุ้มครองสิทธิประชาชน” กับ “การรักษาความมั่นคงของรัฐ” อย่างไรก็ตาม แนวทางตีความของศาลยังคงมีลักษณะระมัดระวัง โดยให้น้ำหนักต่อเสถียรภาพของรัฐมากกว่าการขยายสิทธิเสรีภาพในเชิงรุก ศาลยังเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจากกระบวนการสรรหาที่เชื่อมโยงกับฝ่ายการเมือง ซึ่งอาจกระทบต่อความเป็นอิสระของศาล ขณะเดียวกันในเชิงแนวคิด ศาลยังคงตีความสิทธิพื้นฐาน “ความมั่นคงของรัฐ” มากกว่าการยึด “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามมาตรฐานสากล การพัฒนาศาลรัฐธรรมนูญที่ตีความเป็นอิสระและยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศของไทย

1. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา

1.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

(1) ศาลควรยกระดับมาตรฐานการตีความสิทธิด้วยหลัก Pro Persona และ Principle of Proportionality โดยในกรณีบทบัญญัติมีความคลุมเครือ ควรเลือกแนวทางที่ขยายความคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด (Hayde Rodarte Berbera, 2017) ส่วนการประเมินการจำกัดสิทธิควรตั้งอยู่บนหลักความจำเป็น เหมาะสม และไม่กระทบแก่นสาระของสิทธิ

(2) ควรเสริมกลไกเชื่อมโยงกับพันธกรณีสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยให้อำนาจ General Comments ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (HRC) เป็นแนวทางประกอบการวินิจฉัย พร้อมจัดตั้งกลไกประสานงานระหว่างศาลกับหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้การติดตาม

ข้อเสนอแนะเป็นระบบ (3) ควรพัฒนาศักยภาพตุลาการและเจ้าหน้าที่ในกฎหมายสิทธิมนุษยชนสากล ผ่านหลักสูตรด้าน Human Rights Adjudication หรือ Comparative Constitutional Law เพื่อยกระดับคุณภาพคำวินิจฉัยให้เทียบเท่าประเทศที่มีระบบศาลรัฐธรรมนูญเข้มแข็ง (4) ควรสร้างความเป็นอิสระและความน่าเชื่อถือแก่สถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มสัดส่วนผู้ทรงคุณวุฒิอิสระในกระบวนการสรรหา และพัฒนาระบบตรวจสอบภายในที่โปร่งใสและเป็นกลาง เพื่อเสริมความไว้วางใจจากสาธารณะ 2. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย 2.1 ควรบัญญัติหลัก Pro Persona และหลักความได้สัดส่วนไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติหรือรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นมาตรฐานกลางในการตีความสิทธิของศาลทุกระดับ 2.2 ควรตรากฎหมายกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและ General Comments ของ HRC เป็นแหล่งอ้างอิงภาคบังคับ เพื่อลดความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายภายในกับพันธกรณีระหว่างประเทศ 2.3 ควรปรับปรุงกระบวนการสรรหาตุลาการตามมาตรา 203 โดยลดบทบาทฝ่ายการเมืองและเพิ่มตัวแทนจากภาควิชาการและภาคประชาชน พร้อมกำหนดกลไกถอดถอนที่เป็นกลาง 2.4 ควรแก้ไขกฎหมายจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเสริมระบบตรวจสอบภายใน เช่น คณะกรรมการจริยธรรมตุลาการที่เป็นอิสระ และการรายงานประจำปีต่อสาธารณะ ซึ่งจะช่วยเสริมความโปร่งใสและเสถียรภาพของสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญ

เอกสารอ้างอิง

- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2567). กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2568 จาก <https://humanrights.mfa.go.th/human-rights/core-international-human-rights-instruments/treaties-that-thailand-is-party/iccpr/>
- กษิตีธ อ้นนันทนาธร. (2560). ชีวิตของระบอบรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 – 2490. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2559). คำอธิบายสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ เล่ม 1. จาก http://cdc.parliament.go.th/draftconstitution2/ewt_dl_link.php?nid=440&filename=index

- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2563. (2563). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนที่ 140 ก หน้า 27-36 (2 ธันวาคม 2563).
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2564. (2564). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนที่ 39 ก หน้า 20-30 (11 มิถุนายน 2564).
- ชาย ไชยชิต. (2561). บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการเมืองไทย (พ.ศ. 2541-2557). ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์. (2556). สิทธิมนุษยชน. ใน รายงานการฝึกอบรมหลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ธนภัทร ปัจฉิมม (2567). หลักความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษาเปรียบเทียบกับหลักในต่างประเทศ. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 17(2), 109-128.
- ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล. (2565). ปัญหาการตีความเกี่ยวกับเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(1), 177-192.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2547). ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศฝรั่งเศส ตอนแรก. เรียกใช้เมื่อ 12 กันยายน 2568 จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=174>
- พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี. (2552). ปัญหาที่สากล คือหลักประกันสิทธิมนุษยชนที่แท้ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลนพริ้นท์ติ้ง จำกัด.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 12 ก หน้า 20-21 (2 มีนาคม 2561).
- พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร) และ คณะ. (2566). การศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(5), 52-63.
- พิมลพัชร อริยะฉานกุล. (2564). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 10-13/2564 วันที่ 7 กรกฎาคม พุทธศักราช 2564, จุลินิติ, 18(6), 91-98.
- รวินทร์ คำโพธิ์ทอง. (2565). ประชาชนสถาปนา : หนทางสู่รัฐธรรมนูญประชาชน พ.ศ. 2475-2560. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2568 จาก <https://pridi.or.th/th/content/2022/12/1354>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475. (2475). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 หน้า 536 (10 ธันวาคม 2475).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก หน้า 63-70 (11 ตุลาคม 2540).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 7-13 (6 เมษายน 2560)

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2545). วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

วิลาสินี จันทรวิฑูวงศ์. (2564). ความท้าทายของประเทศไทยในการบังคับใช้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ต่อเหตุการณ์ชุมนุมในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา พ.ศ.2562-2564. ใน สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วุฒิชัย จิตตานุ. (2546). การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 5(13), 151-181.

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2563). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563 เรื่อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 213. เรียกใช้เมื่อ 9 กันยายน 2568 จาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_20200228165839.pdf

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2561). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด.

อานนท์ มาเฝ้า. (2558). ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

Barak, A. (2012). Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press. Cambridge, England. Constitution of France October 4, 1958.

Conseil Constitutionnel. (2017). Decision no. 2016-611 QPC of 10 February 2017. Accessed on December 9, 2025. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/decision/2017/2016611QPC.htm>

- Dickson, B. (1997). Protecting Human Rights Through a Constitutional Court: The Case of South Africa. *FORDHAM LAW REVIEW*, 66(2), 531-566.
- Hayde Rodarte Berbera. (2017). THE PRO PERSONAE PRINCIPLE AND ITS APPLICATION BY MEXICAN COURTS. *Human Rights Review*, 4(1), 1-27.
- Joseph, S. and Castan, M. (2013). *The International Covenant on Civil and Political Rights*. Oxford University Press, Oxford.
- Kelsen, H. (1942). Judicial Review of Legislation: A Comparative Study of the Austrian and the American Constitution. *The Journal of Politics*, 4(2), 183-200.
- Kotschy, B. (2006). Austria: Asylum law in conflict with the Constitution. *International Journal of Constitutional Law (I-CON)*, 4(4), 689-701 .
- Lord Bingham. (2007). The rule of law. *Cambridge Law Journal*, 66(1), 67-85.
- Maruste, R. (2007). The Role of the Constitutional Court in Democratic Society. *Juridica International*, 13, 8-13.
- Shapiro, M., (2013). Judicial Independence: New Challenges in Established Nations. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 20(1), 253-277.
- United Nations. (2011). General comment No.34 on Article 19: Freedoms of opinion and expression. Accessed on September 13, 2025. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no34-article-19-freedoms-opinion-and?>
- United Nations. (2019). *THE UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS*. Spinebill Press, Katoomba NSW, Australia.